

კ ვ ა ლ ი

სალიტერატურსო და სამეცნიერო ნახაზებიანი გაზეთი. გამომდის ყოველ კვირა დღეს.

№ 12

ვ ა რ ძ ი, 17 1896 წ.

№ 12

შინაარსი: ყოველ სამღვდლო გაბრიელ ეპისკოპოსის გვიშის დაკრძალვა. — სიტყვა გურია-სამეგრელოს ეპისკოპოსის გრიგოლისა. — სიტყვა დაბა უფრილ-ს წარმომადგენელს თ. ნესეფაძისა. — სიტყვა ე. რატოშვილისა. — სიტყვა თ. ვას. მანა-ბლასა. — ლექსი რ. სავიანელისა. — სხვა-და-სხვა ამბები. — საურაღდებო ამბები. — ორივე სიტყვა განსვენებული გაბრიელ ეპისკოპოსის შესახებ. — სამთარა ლექსი ბ. დავითაშვილისა. — ნუშო მოხრობა ვ. ბარნოვისა. — შესაძომც წლების მოღვაწენი და დღევანდელი ცხოვრება (გაგრძელება). ნ. ჟორდანიასი.

ყოველად სამღვდლო გაბრიელ ეპისკოპო- სის გვიშის დაკრძალვა.

ღიდი ხანია ქუთაისს არ უნახავს ადენი ხალხი, რაც ხელა 10 მარტს მოაწყდა მას. ყოველ მხრიდან საიდანც გი შეიძლებაოდა თავის დაღწევა ამ მკვრელ სამთარაში, მოგადენ შაბათსვე ჰალაქში — ზოგი მატარებელით, ზოგი ცხენებით და ბევრი ფეხითაც გი. თუთი ქუთათურები არ ჩვეულებრივ სსტავ და გრძელ სამთარო შიბინებულნი, დაფარულნი, ადუღდენ და მუხსანებას გაუარებდნათ თავის საყვარელ ეპისკოპოსის გამოსაღების დღეს.

პარსაგებს, მარტის 8-ს, დამის მატარებელით, თბილისიდანაც გაემზადნენ სხვა-და-სხვა საზოგადოებათ წარმომადგენლები. ესენი შეუერთდენ განჯის და ბქოს პრთოელების წარმომადგენლებს. მიუკ მატარებელით მიმავდნობოდა უოველდ უსამღვდელოესი საქართველოს ეპისკოპოსი ელადიმერი. ესა-გზა აუარებელი სამღვდელოება და ერის ხალხი ემატებოდა, ისე რომ რიონის სადგურს, სადგ მომავანდა. ფოთიდან გურია-სამეგრე-

ლოს ეპისკოპოსი გრიგოლიც, ხალხის ტევა აღარ იყო. ეჩხელდინი ტაროსი, დამის უძილობა, შვი ფაქრები წვენ მომავალზე უკვლას ტუდ გურნებაზე აუწუნებდა. დილის სუთ საათზე ხალხით სასვე გავრბენი მოგდა ქუთაისის სადგურს. ანც დიდი ტალახი, წყნა და თითით ხმო-სათუღელი ფაიტანები დაევიწყდა. სსტუმბოები გტენილი იყო ხალხით; გინ როგორ იშოვა ბანს ამ უდროვო დროს, ღმერთმა უწყის.

მიუსრულებით დანისა, შაბათს დილითვე სობორის წინ მოედანი ხალხით სასვე იყო. შიგ ეკლესიაშიან ვერ გაატანდა კაცი. იმ დღეს ქუთათურმა გაჭრებას აწიფინეს. მწირველი ბანდებოდა გურია-სამეგრელოს ეპისკოპოსი ყოველდ სამღვდელო გრიგოლი. ეკლესია ისე სასვე იყო ხალხით, რომ წყვი არ ჩავრდებოდა. წირვის შემდეგ ეპისკოპოსმა გრიგოლმა წარმოსთქვა გონიბოთ სასვე სიტყვა, რომელიც ჭეშოთ მოგუგავს. გასამ ეკლესიაში საერთო ქვითინი, ერთ მადლდ სარისსოვან რუსს თუქვამს: „რემ დღეში ასე არფერი მინანია, როგორც ასლა, რომ არ ვიცი ქართული ენა“. წამოთქმული იყო კიდეც სიტყვა; სარების მონასტრის არხიმანდრიტ ამბროსის მიერ. ამ დღეს მანამეიდი გადასადა ყოველდ სამღვდელო.

სადა...
2 მამალიოთა

ლოკსმა საქართველოს კუზარსისმა ვლადიმერმა, ეპისკოპოსის ბესარიონის და შრავლთა მღვდელ მონოხანთა თანამონაწილეობით. წირვა და გალობა ამ დღეს რუსულ-ქართველთა იყო, პანაშვიდი კი რუსულთა შესრულებს.

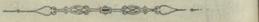
მთელი დღე ქუჩებში დიდი მოძრაობა იყო; კრეფ-კრეფით გროვდებოდნენ და უგელას ენაზე ის აზრა: ვინ გტავიწეს ჩვენი ნეტარ სიყნებელ ეპისკოპოსის მკვირვარსის კითხვით კუზარსისს, რომ ჩვენი მუდარება მიიღოს მხედველობაში და დავკინიშნოს ჩვენი ენის, ჩვენი კვლევის და ისტორიის წარსულის და აწმყოს მტოდნე შირი.

ვათენდა კვირა დიღღ. ქუჩებში ისეთი ტალღის და ტუბებში იდგა; თითქოს თავის დღეში არ დაღსეიან განსიფთავებოდა. წყაბდა. მიუხედავად ამის, დიდა ადრინა მძაფრად ხელის სობორის მიადმოს. აქედან დაწყებული ვაგზალმდე (აღესანდრეს, ნემეცის და თბილისის ქუჩებზე) ორივე მხრე ჩამწვრილებული იყვნენ სამსუდრო ვარები და შერე ქუთაისის უგელას სხსწავლებულთა მოსწავლენი—ქაღნი და ვაენი. შვიდი საათიდანვე უგელას კვლავსებში დაიწყო საგლოვარო ზარების რეკა. ამინდამ არ დაუშლა ხელს ერთსულ ვიდრე გამოსაღებოდა თვისის საყვარელ მღვდელ-მთავარს. იმ ქუჩებზე, სადღე უნდა ვაეტარებინათ ცხელად, სასაღების აივნებში, სასურველი და გამომდებოები სასუე იყო ხელნით. რვა საათზე გამოსაგუნეს ცხელადი საგათდრო ტაბლადან. აქ ფორტგრამმა გადაიღო სურათი, რომელსაც კვდებოით, რომ შემდეგ ნომურში მოგვთავსოთ. ხორბე გორტყვის ვერსტანავერია აქნებოდა. ვუბოს თვის და ბოლოს დიდრონ ხანთლესს შემდეგ მიქქონდათ დიდი ვარინ და საგლეხიო და სურრო დროშეში. ამით მისდგედით სამრცამდე სხვა-და-სხვა წარმომადგენლებნი; აღარ დაწნა ქაღაქება, მახრება, ქუთაისის მახრის სოფლები, რომ არ გამოეტყუანათ, სამ სამი მანტე წარმომადგენელი. ბუერს მითანს მოეტანათ სატეიო განსვენებულის ვუბოს შესამკობლათ. ოცდაათმდე დღეოვალთი. მთში უფრადლებს; აქედნად წმიდა ნინოს სატე, ქუთათურთა ქაღეიასკან, შემდეგი ზე წარწერთი. კვერთხით-მთავროს განრიკელ, კვედრე მელთის მითაქელს მისი წოდებლილი ქვერისისათვის. არა ნაკლებს სასურადღეო იყო თბილისის სემინარიისკან წმიდა გიორგი თეთრ ცხესზე მჯობი. ისრადლთა რუბინს მიქქონდა საკურდის უღამი გავთებული ათი მცნება. წარმომადგენლებს მოქვეყნოდა შემოსილი სამსამდე სამღუდელი შირი კუზარსისის და ეპისკოპოსის წინამორბედობით. აქ ანთო ქუთაისის მთელი ეპარქიის სამღვდელთა და იმეოთეობად; მორეუდენ ბუერს იყო მისული. შემდეგ მასსვენებლს ცხელდეს, რომლის ვარშეიო მიქქონდათ; ვარსის ხანთლები, სამწერებლები, კვერთხი და პარტულა. ცხელდეს მიქვეყნოდა განსვენებულის ნათესავობს

და შერე ქუთაისის საზოგადოებას, ქაღაქის მონახუნებ, სელოსანთა ამქარი და შემდეგ ხელნი. ცხრს საათი იქნებოდა, როდესაც მივედით რუბინის გზის სადგურზე. აჭგიდიდ მადი ხელნი ელოდა ცხელდის მოსვენებას. სადგურის ასავლიან გადასადგეს წესი. გრეოვლ ეპისკოპოსს აჭვე გამოეთსოვა ცხელდეს, რადგან შეუძლიათ შეიქმნის. სადგურზე იდგა საგანგებო მატრებული, რომლის ბოლოში მომხული იყო საგლოვარო მორთული ღა ვატონი, აღდაწინიეთი გავთებული, რომელსაც ზეით ვარინ ედგა. აქ დასვენეს ცხელდეს და ვარშეიო სამღვდელთა მოთავსდა. მგრამ ამოადენს სადესსად დაიკურდა ვატონები, რომლებიც ასე ვატეხო, რომ სამში იყო მითი დაძვარ; ზოგი ზატონიით, ზოგი თსოვნით ცოტ. ოდენი ხელნი ვადმოვიდა, მგრამ ვინარ თუ არა მატრამ მხსილი; შექერდა, კვლარ სმელა სამისიქს. მორლოგომორტივი მიამეღეს და დიდი ტკბირებით მივიდა მატრებელი მოწყაითმდე; აქ გადასდილი იქნა პანაშვიდოვლათის სადგურს რომ მიუახლოვდა ვორტყვი თორშეტის ნახვეარი ვიდეტ იყო, აქ მოუდდეს მეთრე მატრებელს და ისე მწეობანთ შეუდგენ ტელათის აღმარის რომელიც სამი ვერსტის მანილია მონახსტამდე. რომეტათ არ დაგვანებულეო ვირვის წესის ასრულებს სამღვდელთა დაწინაურდა.

ნამუადღეისი მესამე საათზე ცხელადი მასვენებ მონახსტეში. ვლავინ და ვარ-მადამო მოეთეინა ხელნით-ტეკა არ იყო. წირვა იყო რუსულთ. წირვის შემდეგ წარმოთქმული იყო გამოსასთვარი სატეკები შემდეგ შირთავან; სოფ. კულამის ბლადონის რამდლოს კანდელეისკან, შემდეგ კუზარსისის ვლადიმერის მიერ და ეპისკოპოსის ბესარიონისკან. მით მოქვეყნო სატეკები ქუთაისის მახრის თავად-ახნურთა წარმომადგენლების თვდ ნიარამის, კნ. ივლიასი, თავ. ილია ჭავჭავაძის თეოფ. სუსკავაძის, თბილისის სათავად-ახნურთა სელოის მასწავლებელ ივ. რატოშვილის, თავ. ვას. მანალოს, მარტვილის სამრველო სელოის მასწავლებლის თბობონიძის. შერე დაიწყო სატეკა ქართულთა სომხის დეკანოზის ტერ დათი იარვლიანცმა, მგრამ მის აურმავეს სატეკის გავრქელება; საზოგადოება თსოვლოდდა, რომ ვანკურთა, მგრამ მამ იარვლიანცი კველიანდაც ვადდა.

კვერთხის ქართველობას გამოეცხვანა სახარება, მგრამ უკუხობის გამო ორმამათმდე დაიკვიანა. საღამოს რვა საათი იყო, როდესაც ქაღაქის ტაბლათი და ქუთაისის დაბრუნდა.

გელათის მონასტერი, სადაც დავრძალულ იქმნა გაბრიელ ეპისკოპოსი.

სიყვება უური-სამეგრელოს ეპისკოპოსის, გრიგოლისა.

სახელითა მამისათა ზე ძისათა ზე სულისა წმიდისათა!

ნეტარ ანს გზა, რომელსა წარ-
მართებულ სარ შენ, ადგილი გან-
სასკენსუელი მიგუდის შენ.

ამპარო საქართველოს ეკლესიისაო, დღედა
ქართველთაო, მოძღვარო, ოქროპირო გაბ-
რიელ!

ერთი ოდენ მოვალეობა თანა მსახურის მღვ-
დელთ-მთავრის და სამეზობლო ეპარქიის უფროსისა
მბებდენებს მე მივილო ჩემს თავზე საწმი ში პატრი-
ლაპარაკისა იმ კათედრიდან, რომელიც განაშენე
შენ ოცდა თოთხმეტის წლის შენის მოციქულებრი-
ვის ქადაგებითა და მსახურებით. შენს სამშობლოს
ქვეყანას, შენგან სულით და გულით შეყვარებულს
საქართველოს, სამუშაოთ შენდა და ჩვენდა, ჯერ
კიდევ შორს აქვს ის დრო, როდესაც იმას ექმნება
ძალია ვაგონონს ყოველს წამს ამ შენგან დაობლე-
ბულ კათედრიდან ხმა მეორე გაბრიელისა.

გარნა, მოძღვარო ჩემო, მე არა ქადაგებასა და

არა მოძღვრებასა ვებედავ დღეს ამა კათედრიდან წი-
ნაშე საფლავისა შენისა, მე მხოლოდ ამა კათედრი-
დან მიინდა თაყვანი-ცეუ უკანასკნელის მადლობითა
შენის წმიდა სამსახურისათვის.

პირველსა მადლობასა მოგიძღვნი შენ, ღირსე-
ულო მწყემსთ-მთავარო, სამღვდლო და საეკლესიო
მსახურთაგან არა მხოლოდ იმერეთისა, არამედ ვერია-
სამეგრელოს, აფხაზეთისა და ლეჩხუმ-სვანეთისა. შენ
ხარ პირველი მღვდელ-მთავარი ქართველთა, აღ-
ჭურვილი მაღლის სწავლითა და მეცნიერებითა, რომ-
ელმანცა ამ ძველს ჩვენს სამღვდლოებას, დროთა-
გან დაჩაგრულს, შთაბრუნე სული ახალი და მიეც
აწინდელი ძალი სამოქალაქო ცხოვრებისა. შენ დაუ-
ტოვე მას ძველის ცხოვრებიდან და საეკლესიო წე-
სიდან ის, რაიცა ღირს იყო ცხოვრებისა, ვითარცა
მემკვიდრეობა ღირსთა მამათა, საქართველოს ძველ-
თა სამღვდლო მსახურთა და აღმოკვეთე იმის ცხოვ-
რებიდან ყოველივე, რაიცა შეადგენდა დეარძლსა
უსარგებლსა. შენი უკანასკნელი ფიქრია ეკუთვნო-
და ამ სამღვდლოებას და მის კეთილ-დღეობას. თვა-
ლითა, ცრემლით აღსავსით ვიხილე შენ წიგნი, მოწე-
რილი შენ მიერ მთავრობისადმი იმის წინათ, სანამ
შენ შეგიპყრობდა საშინელი სენი. ამ წიგნში სთხოვ-

დი შენ. არა! სთხოვედი ცოტა, ამ წიგნში ემუდურებოდა შენ მთავრობას, რომ მას უზრუნველ ეყო სამღვდლოება იმერეთისა მომეტებულის საშუალებით სახელმწიფო ხაზინიდან, რომ ამ გეგმით დაკერ გვირგვინება შენ შენი მათდამი მსახურება.

ოჰ! მწვეფსთ-მთავარო, სამღვდლოებასა ჩვენსა შენ არა ნიეთიერისა მხოლოთ შენწვენიო დაადგო თავზე გვირგვინი და დღეს ეს სამღვდლოება სენათის მწვერვალადან დაწყებული აფხაზეთის შორეულს სამრევლო ეკლესიამდე მზურვალეთ ილიოციან შენის სულის განსვენებისათვის და ამბობს: საუკუნოდ იყავნ ხსენება ჩვენის ძვირფასის გაბრიელისა.

მეორე მადლობა გმშენის შენ, მოძღვარო, სამწყსო. საგან, რომდენი სუსტი სარწმუნოება განამტკიცე შენ, რომდენ ურწმუნოსა განუთაღე გზა დამსვენებისა, რომდენი ცრუ მოწმუნებობა აღმოფხვრა უფიცის ხალხის გულისაგან შენმა წინასწარმეტყველონება სიტყვამ! რა ზნეობითი ნაკლულევენება დარჩა შენს სამწყსოში, რომელიც არა განგმსკვალოს შენ მახვილის სიტყვითა?

რა ღირსება იყო, რომელიც არა გეკოს და არ გესწავებინოს ხალხისათვის? შენ უთხარ ჩვენთა დედთა, რომ გესწავებია მათთვის შრომის მოყვარეობა, ეს დაუფიქარი სიტყვები: მე მითხრეს — რომ სადღაც ერთს შორეულს ეკლესიაში არის დახატულია ღვთის-მშობელი, რომელსაც თითისტარი უჭირავს ხელში და მუშაობსო, ნეტაი ჩემის ბედნიერის თვალებით მენახა ეს ღვთაბრევი სურათიო!.. თითქმის ორმოც წელ შენ იყავ მოძღვარი უბრალო იმერეთისა. სამოქალაქონი და სასულ იერონი სასწავლებელი ზრდიდენ და ზრდიან ახლთა თაობათა. შენ მტერი საქმე ქმენ, მოძღვარო, შენ ხალხი აღზარდე... გიხაროდენ!

გმადლობს შენ ერი საქართველოსი, რომელიცა განაშენე შენ სახელითა შენითა, შენ იყავ სიქალული ქართველთა, პირველი ქართველი ამა საუკუნისა, რომელმანცა დაიანხე ქვეყანას ძალი საქართველოსი შვილის გონებისა, რომლის სიბრძნის მოყვარეობას და ქადაგებას თანასწორ ვლიქებდენ ჩვენ, ფრანგნი, გერმანიელები, ინგლისელები, ე. ი. მთელი განათლებული ქვეყანა.

გმადლობს შენ ენაცა მშობლიური, ენა რომელიცა მდიდარ ჰყავ შენ ქადაგებითა შენითა, ენა რომლისათვისცა ებრძოდი შენ მდგრათ იმ განუხჯელთა პირთა, რომელთაცა ენა პეტრიწისა, გიორგი მთაწმინდელისა და ამბროსი მქადაგებელისა უარჰყევს, ვითარცა უფარგისი და გამოუღვარი მეცნიერე-

ბისათვის. შენ იყავ ერთად ერთი მაღალი ხარისხის მექანე ქართველი, რომელიც გამოესარჩლევნენ ენას, როდესაც ერთმა პირმა უქდაგა ამ ენას სიკვდილი. შენმა წუნმა აღუფრთოვანა სული საქართველოს და თვით მტერ-მოყვარეც დაკნინარჩილა შენ, როდესაც იგი გწერდა თვის პასუხში „გულისა შინა შენსა არა-არს ზეცა“.

უმეტეს ყოვლისა გმადლობს შენ ეკლესია ივერიისა, რომლისა საეკლესიო წიგნები მდიდარ ჰყავ შენ შენისა სიტყვითა და მოძღვრებითა. იბილეთ, მძანო და დანო, აქა მკლოვარედ მდგომარეო, რას შეიცავს სამწიგნობრო ივერიის ეკლესიისა, რა წიგნებსა იკითხავს ს-მღვდელი მსახურნი ყოველდღიურს თვისსა მსახურებასა შინა? ესენი არიან: სახარება, სამოციქულო, პარაკლტი, საღვთსაწულო, ქანნი დაერთნი, ლოცვანი და კაბრიელის ქადაგება. ქადაგება გაბრიელისა სძევს ჩვენს ეკლესიაში იქ საცა ასვენია ქადაგება მოციქულთა. ამაზე ზევით არ წავა პარევი არა ქართველისა, არა ხორციელის კაცისა! საუკუნო ვაგიოს, რომ ხმა გაბრიელისა კიდევ გაისმოდეს ეკლესიასა შინა ივერიისასა პირათა უბრალო მფესლმშენისათა.

დასასრულ გმადლობს შენ ჩემიცა პირად უღირსება. ღვთის განგებას ენება მხედროდა მე წილად ყურადღება თქვენის მეუფებისა, ოდესაც თქვენ ირჩევდით თანამეწვესა მმართველად ჭკონდლის ეპარქიისა. მე მით ვარ ბედნიერ და მდიდარ რომ შენი ჩემდამო განწყობილება ვერ შეაჩუყევტრც დროებამ, ვერც ბოროტთა ენათა ძლიერებამ. ცხოვრების ეკლესიას გზას ნუგეშად, განმამხენვებულად მე დამჩნა უკანასკნელი შენი სიტყვები: „მე შენთვის უნებლიეთ ჩემდა მარყენინებებს, მამაშვილობას მაპატიეო“.

უკანასკნელსა მადლობასა მოგიძღვნის შენ, მოღვდლო-მთავარო, ქველის მოქმედება. სიტყუო წმიდაო, საქმით წმიდაო, ცხოვრებით წმიდაო, შენ სიკვდილითაცა დაამოწმე შენი კეთილი კაცობა მით რომელ სხვათა-და-სხვათა კეთილთა საქმეთა შესწორე ყოველი შენი ქონება.

ნეტარ ხარ შენ, მოძღვარო, ადგილი განსაყენებელი მიველის შენ! ამინ!

ყვირილის სამოვადოების მინდობილობით თითო-
ხუსკეგამემ მითართა წმიდა ნინოს ხატი და უთხრა
შემდეგი სიტყვა:

„სულ მნათო, მადლი შენს გამყენს!
დიჯეას ესა შენს შმოჲქლს!
და ძკეღით სმარჯდისათ
ნეტარ სხენება ამ სთუქლს...“

ბატონებო! დღეს საქართველო ესალმება თავის
სამაყო ლეიძო-მამულის შვილს, თავის ეროვნების
სამპარტაუნეს, მნათობ ვარსკლავს; ესალმება იმ
დიდებულ ადამიანს გეგას, რომლის მგზავსებაც
უზენაესი ძალა იშვიათათ მოუელენს ხალმე ქვეყა-
ნას.

მწუხარებით გულ-დათუთული ქართველობა
დღეს ყოვლად სამღვდლო გებრიელის ვაცუებულ
დიდებულ გეგას აბარებს იმ გაუპაღარ, გრძობა
დაზშულ ციე სამარეს, რომელსაც არა ერთი და
ორი ამ გვარი დიდებული გეგამი ჩაუტრავს თა-
ვის გულ-მკერდში და საუკუნოთ შთაუთქავს;
ბარებს იმ უგრძობელ გეგას, რომელსაც გა-
ბრწყინავლელი შარავანდედი მისი წარსული
ცხოვრებას, ციმციმით დაქუთქათებს თვის და მსურ-
ვლე მადლით სასენ სხივს ჰფენს მის გარშემო არე-
მანეს. ისეთ ერს, რომელსაც ამ გვარი დიდებული
შეულო აღერდება, თავის დღეში ეყრეინ გაუბედას
უთხრას, რომ იგი გონებით ღარიბია, მისი ქვეყნის
წილადი მკლე და უნაყოფია. ყოველი ერის ნიქს,
მის გონებით სიმდიდრეს, ნილადვის ზობიერებას ყო-
ველგან და ყოველთვის ამგვარი დიდებულნი პირნი
მოწმობენ, როგორც იყო განსვენებული ჟოვლად
სამღვდლო გებრიელი.

განსვენებულის შრომით დაქანცული სახი გა-
მომეტყველება, ლეთაბრიეი პირისახე, ნანგრძლივი
მოციქულბრიეი მოღვაწეობა ჩენი ერის სადიდებ-
ლოთ, მუდამ და უტყუისამდე იქნება გამოსახული
საქართველოს საერო დროშაზე, რომელსაც ქვეშ
ქროს ასოებით გაეღლიარებს პოეტის უკვდავი სიტ-
ყები:

„გამარკვეჯლო, გამწქლო მნათობ ზნელისა გზისაო,
შენ იუჲ ჩენი გამღეპი სამოთხისა კათნ რაზისაო.“

დაიხ, მისი ნიჭით, მას დიდ ბუნებოვნებით
დღე ხანს იამაყებს ჩენი ერი. იგი საუკუნო ფარ-
მული იქნება ქართველი ერისათვის ასაცილებლათ
ამ შემცდარის ახრისა, უცხო ტომთა ცილის-
ნამებისა, რომლებშოაც გულ-ღვარძლიანი და ბო-
როტ გესლიანი დაკინეა გამოიხატება ჩენის ქვეყ-

ნის უკულტურობისა და გონებითი ნილადვის სიმკ-
ლევისა.

რომელ მხრივაც გინდათ შეგებოთ განსვენე-
ბულის ცხოვრების მსგელოლობას, ეკლით შემოსილ
გზაზე მის მოქმედებას, დეაწლს და ხანგრძლივ სამ-
სახურს — ყველგან გაბრწყინავლებული, მადლით მო-
სილი და დავიერგინებული გენატებათ თვალ-წინ; გან-
სვენებულის გამბელობას, სასტიკ საღმდლო ბრძო-
ლას ზოგიერთ დიდ პირებთან უხვათ ნახათ მის
ნაწერ ძველ საქმებში. ამ მიწერ მოწერის გად-
შინჯეა დავარწმუნებსთ, რომ მისი ცხოვრება, და
მოქმედება — ჩენის საეკლესიო წმიდა მამების მღვა-
მარეობას ემგზავსებოდა. ყოვლად სამღვდლოს ცხოვ-
რება მოგაგონებთ იმ დროს, როდესაც ჩენი წმიდა
მამანი სარწმუნოების და თავის ერის თეით არსებო-
ბისათვის — ცალ-ხელში ჯვრით და მეორეში ბასრ-
მ-ხელით იბრძოდენ, ტანჯვით სისხლს ანთხედენ
და თეიანთ მიზნას მინც წმინდათ და შეუბღლა-
ვათ აღწევდენ.

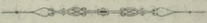
როდესაც განსვენებულ ყოვლად სამღვდლოს
თავის სამწყსოს ზნობით და გონებით ასამაღლე-
ბელ იარაღთ ცოცხალი სიტყეა, ვანბორკიელებუ-
ლი მავალით და მკადავებლობის ლეთაბრიეი გე-
ლენა ჰქონდა არჩეული და თჯღ-საინათ მოქმედობ-
და ამ წმინდა ასარეზზე — იმ დროს ბასრი მახელით
მავიერ წვეტრანი ფრთის კლიმით საიდუმლო სასტი-
კობას უწევდა სხვა-დასხვა მოწინააღმდეგე პირებს.
თუმც ამ ბრძოლის დროს განსვენებული ხშირათ
დასჯილი ან დაკადილიც ბრუნდებოდა ბრძოლის
ველიდან, მაგრამ ეს მას უფრო ამხნეებდა და აქე-
ზებდა, რომ შემდგეში უფრო მძლავრ ფარ-ხალით
შეიარალებულიყო და გულ-ეკერდ ღია შეხედდრო-
და მწარე გესლით სასენ მეულის ტყვისა. გმირი მას
ეთქმარს, ეინც ბრძოლის ველიდან დაკადილი და-
ბრუნდება შინ და სამშობლოს მედგრათ დაიცესო,
ფიქრობდა განსვენებული და მართლაც ცხოვრების
ბრძოლის ველზე გარდაიცვალა დაუეიწყარი ღრმა
ზნეობრიეი მოძღვარი და ამშობლო ქვეყნაც მეღ-
გრათ დაიცეა. მას თამამთ შეუძლია გეითხრას:

„ჩვენს მამულს ვიჯავთ, ჩვენს სასულს
ანდერძას მამ-მამისას,
რს უხეშს მტკირე გულ-კაესს,
ან მკერდს საღის სახისას!“

დაიხ, ბატონებო! ყოვლად სამღვდლოს დიდ-
ბული სული პირ-ნათლათ წარუდგება ჩვენს წინა-
პართ აჩრდილს და ნათლით მოსილ მარიამ ლეთის-
მშობელს მსურვალე ლოკით შეავედრებს მის
წილ-ხლომოდ საქართველოს. მის ვედრებას ჩენი
მსურვალე, გულითადი თხონეაც უნდა შეუერთდეს

და მუხლ-მოდრეკით შევედროს მთელი საქართველო, რათა ყოვლად სამღვდლო ვაბრიების მტაველით კიდევ დაასწოროს მისი წილ ხდომილი ქვეყანა. ამასთან ჩვენ სანუგეშოთ მოვეცილნოს მის მაგიერი ისეთი „ვაბრიოლი“, რომელიც კვალ და კვალ მისდევდეს.

„მის ნაწადუმს გზა-კვალს
მამულის მსახურებას;
მტრთან პირდაპირ მტრობასს,
მოუკლასან მტერობასს!“

სიტყვა ივ. რატიშვილისა წარმოთქმული
გელათის ტაძარში.

მწვემსო მწვემსო კეთილო! ტეშვიდობა დაღს საქართველო, მოგტრის აქერ-იშვი, სამღვდლო და კრის გაცე; უკანასკნელთ ამოარს-ვეუოთ შენ წმიდა გეჰმას და გოვრევეთ მღუდარ-ცრემლას. ხოლო არ აორგევეს ჩვენს მუხსარებას და გულის სიმარებას? ის სამინჯლო საგონებელი, რომ არ ვიცით, თუ ვინ უნდა აღვიდეს შენს სხივ-მოთენილს კათოდრება? ვინ უნდა დაუდეს შენსა წიდა სჯდამოელსა? აქნება იგი ჩვენთვის მწვემსო კეთილი, თუ სს-უდღოთ-დადგინებულა?

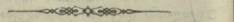
მწვემსო კეთილო, „შენ იცნაიდა შენთ და შენ-ნიცა იცნინდენ შენ“; სიყვარულთა მწესიდა მათ და იცნინდა შემოკარბენ და თავი მოსწონდათ შენით; ახლა-ვე ჩვენს საჯალალო ის არის, რომ არან სსიედ-ლით დადგინებულნი, რომელთაც სსულის ბუნებაც უმ-ღისით და არც სუდი უთსრობით დასილიონ იგი ბუნე-ბა; იგი სისსელი, და სცნან თვისნი, სცნან გულისთ წრთელის და შეიკვრონ შენგონთ!

მწვემსო კეთილო, შენ გესმოდა სმა ცხოვართა შენთ და ცხოვართაც ესმოდათ შენი; გესმოდა სმა ცხოვართა გენსისა, ტკივილისა, და სმა მათის სისარულ-ღის; ჭირი მათი გინდა ჭირათ, სისარულ-სისარულ-ღით; ცხოვარნიცა ისმინენ შენთა მშენიკით, დაუვი-ურთ „საბუკათა და მომღვრებათ“, ისმინენ ღობაი-რებით შენს საბუკას, საკას სისგოველით, სიწრფოებით, ამავე დროს სწვრტენ შენს სასეს, მადლით და სიწ-მიდით განათოულს — შენს სმენით, შენს სწვრტით ნათლ-დეობა მათი სუდი. ხოლო აწ, ვჯალს ჩვენ, რომ ვიც-ნობთ სსიედილით დადგინებულთა, რომელთაც არც ეს-მით და არც სურთ, რომ ესმოდეთ სმა ცხოვართ თვის-თა; პირთქით უკადრისათაც მანნათ, რომ ყური პოსო-გონ გულდაჯებით ცხოვართა სმას! ცხოვართა ბღვილი რთვორდა მიაღწევთ მათ ყურთამდე!?

გულად გიტყვი: მწვემსო კეთილო, შენ გეუვრდა გულისთ შენი სამწესო, მისთვის და მჭერ, მისთვის მიიღე

ჭირი და შრომა მრავალი, მის განთლებას სწავლავან-თლებას მოგედილი, მის სხე-მადლებას, სუდილით გან-ტობსენებს შენად დღენი შენნი; ხოლო არა გან-სსიედილით დადგინებულნი, არა ესრეთ; არამედ ისიდა ჭვემსამ სსიედილით დადგინებულნი, რომელთაც, ნაყ-ღად სიყვარულისა, წვეა და შენგებება მიაწოდეს თვის სამწესოსა და მსუღვარებათა შობისსენს სასული მისი! შენ ესარბეობდი ცხოვართა შენთა განსდგელის დროს და არ ანებებდი მათ მტელს წარსატყულებთ; ხოლო გ-მისცდა ჩვენს უბედურს ჭვემსამ სსიედილით-დადგინე-ბულნი, რომელნიცა თვით აიან მტაცებულნი და მტრ-ტყენი თვის ცხოვართ! დაის, შენ მწვემსო იუვე ჩვენს კეთილი და არა ჭკუდი სსიედილით დადგინებულთა, არ ჭკუდი მათ შენი მტაცე და წრთელი სულითა, მსურ-ვლე გულისთ; განვითარებულა გონებითა, ძლიერი და მუშაობარი სიტყვითა. ამ შენის სიტყვით ჩვენ შენგ-რთი გემომღვრედი სახარებას მცნებთა, ხოლო ამავე შენის სიტყვით მოუგონათ ანგრევიდა მტერს სიმარ-ღელს ძლიერი ამ სოფლისათა; ეს უკანასკნელნი პატ-ვისცემით ისმინენ შენს სიტყვას — რიდა ჭკონდათ შე-ნი, დესე ვი მოგავტედა ეს შენი სახარება და მოგტრისთ გამწარებულნი. ღმერთო, გვისსენ ჩვენ სსიედილით და-დგინებულთაგან, გვისსენ ჩვენ რთვულთა მწვემსოთაგან!

მშვიდობით ჩვენო ღვთავ შემოსილო მწვემსო-ვარო! წარვედ მშვიდობით იქ, სადაც სუვეებს მთავ-მიერნიდებულად და სიმართლე უმღველი; და მწვემსო-იმ ბრწენიკველ კრებულში, რომელსაც შეადგენენ დიდ-ბულნი ღვთავ შეკოსიდათ მამანი ჩვენის ჭვემისა და გვირგვინისსანი მოწამენი. წარსდგე პირნათლით წინ-შე ღვთისა დედისა, წინაშე ჩვენის მოციქული სწორ ნინის და მისის წინამორბედის ანდრია პირველწოდებულის; მიუთსარ მათ შენებურის სიწრფოებით და სიმართლი-თი რთვორ ემსასურე მათს იგვსიდას, ვინ იყენ მტრ-ნი მკინებარნი ამ კვლესიას და რთვორ ებმოდან შე-მათ; მიუთსარ ყოველი და მწვემსო ყოველად წიდა ჭალწულს, რომ სთვარეული თვისი პატოისანი კვლ-გადჭევისის თვისი წიდასომოდ ჭვემსა; გვემენ მწვე-მსო მადლი და სიტოკველი იმ წიდა ვჯრისა, რომელ-მადლითაც წიდა ჭალწულს ნინამ მიმოგლო ჩვენს ჭ-უნს და გვასარს ჩრისტე, იმ წიდა ვჯრისა, რომელ-მადლითაც ჩვენნი წინამარნი კეთილ-მძლეობდენ და ს-მოწამეო გვირგვინით იმკობოდენ დიდებულთა, იგი მ-დლი, იგი სიცოცხლე კვლავ მოკვდინოს ჩვენს ჭვე-მსა! იუვე მოეს და მკედრებული ჩვენნი წინაშე იმ ბრ-ცნობულის ყოველ მდებრებისა, რომელთაც არის ხათ-სინათლისა და უკადრებისა! ხოლო ჩვენ აწ, ყოველ-ვიქნებით მტაცედილით და ერთგულით ადმსრულეულები ს-ნი წიდა სხუნებისა ღოვეით, გურთხევიით და სსიედილი-

სიწყევა თქმული თავ. ვასილ გიორგიის ძის მარჩბ-
ლისაგან განსვენებულის გაბრიელ ეპისკოპოსის და-
სათულავებამე.

ეტარ ხსენებულო, დაუფიწყარო და სასიქალღუ-
ლო, ჩვენო საყვარელო მღვდელ-მთავარო
გაბრიელ!

აი, უკანასკნელი წამი, როდესაც მთელი საქართ-
ველოს მრავალ კუთხიდან მოსული ხალხი, ღიღი
თუ პატარა, ქალი თუ კაცი, საერო თუ სასულიერო
პირნი, სხვა-და-სხვა წოდების და დაწესებულებათა
წარმომადგენელნი და მათ შორის ჩვენც, როგორც
თბილისის ვუბერნიის თავად-აზნაურთაგან მოგზაე-
ნიღნი, თავყანის ცემით უკანასკნელათ ვესალმებით
შენს წმიდა გეჰსა.

მართალია, შენს სიცოცხლეში არ გიყვარდა და
თავს არიდებდი ასეთი გრძნობის გამოხატვას, გამო-
ხატვას გრძნობისას მათგან, რომელნიც შენდამი პა-
ტივისკებით და საყვარულით იყვენ აღესიღნი, მაგ-
რამ მაინც სრულიად ვაშს არ ავცდა ეს ღიღებული
საქვეყნოთ გამომგლანებული საერო თანაგრძნობა.

რა არის მანგუნი ასეთი ჩვენს ისტორიაში უმა-
გალითო მოვლენისა?

ამ საგანზე მრავალ-ფეროვანი სიტყვა ითქვა,
როგორც ღღეს, ისე ამ უკანასკნელ ხანებში და ამ
სიტყვებში ნათლათ და ცხადათ იხატება სურათი შე-
ნი წმიდა კაცობისა, შენი მოქმედებისა. რაღას და-
წუშატებთ იმ სიტყვებს, შენი ცხოვრების ზედ-მიწვე-
ნით გამოხატულთ? მაგრამ მაინც გზას ვერ აეუქ-
ცეთ იმ უმთავრეს ღირსებას, რომლითაც იყავ შენ
განსუქალული.

შენ იყავ ნამდვილი ქრისტიანი და მიტომაც
ტკიცეთ და შეურყვევლათ ასრულებდი მაცხოვრის
მცნებას „შეიყვარე მოყუასი შენი, ერთარცა თავი
რეისი“.

მარტო სიტყვით არა, არამედ საქმით, სრული
შენი ცხოვრებით, შენი მოქმედებით კდილობდი
ტკიცეთ და წმიდათ დაკეცვა და ავსრულებია ეს
წმიდა მცნება ჩვენი მაცხოვრისა, და როგორც ერთი
გამოჩენილა ბუნების მცნიერი ამბობს: „მტერი ჩვე-
ნი მტრებისა, ჩვენი მეგობარი არისო“, ისე შენ, გა-
მობეულ თუ არა სამოღაწეო საზრიელზე, ნათლათ
დაისახე, რომ შენს მოყუასს მრავალი მტერი ეხეია
და მათ შორის უპირველესი ადგილი ეკირა სინე-
ლეს, უმეტრებას, უსწავლელობას და შენც მყისვე
სატიცი ბრძოლა დაუწყე ამ ზემო ჩამოთელილ
მტრებს და დაუძინებელ მტრათ მათ გამოეცხადე.

და აი, ამით შეიქენ ხალხის საყვარელ მეგობრათ,
ნამდვილ მამათ. მთელი შენი სიცოცხლე მას მოაწოდო-
მე, რომ სიბნელეში ნათელი შეგეტანა, უმეტრება და-
გეშხო, ხალხში ვანათლება გავერცულებინა. სიკელი-
ლის ქამსაც კი, როგორც ნამდვილმა ქრისტიანმა,
ნამდვილმა ბერმა შენს ღარიბ ნათესაობას გამოსწი-
რე და რაც ეგებადა შენი ხალხის გონების განეთა-
რებას მინიჭე, შესწირე.

და აი, ახლა ის ხალხი, რომელიც ზღვასავით
ლელავს შენს წმიდა კუბოს ვარშემო, თავყანის ცე-
მით და სასოებით ვადიდებებს და ჩვენთან ერთათ
წრფელი გულით გუებნება: საუტუნოთ იყოს სახსე-
ნებელი შენი, ნეტარ სახსენებულო, ჩვენო სასიქა-
ლულო გაბრიელ!

იმერეთის ეპისკ. გაბრიელის გარდაცვალებამე *)

სასიქალღულო მოძღვარი,
უადრეს ბუნებანი,
დიკუბა ქართველი ერისა,
ნათელი გოგუბანი.

მართალი, წმიდა, უმანკო,
მტკიცე: კლდე შეურყვევლი,
დიდი მჭაღავი ქრისტესი,
თვით სიბარსე დაუღვეული.

უსჯად კეთილის მოყუელი,
სკლანტი დაუბაღავი,
ღამპარი თვისთა სამწყსითა,
მუშკი დაუდაღავი...

მამა და მზრდელი ობოლთა,
გაქირვეულით მოწყალე,
ვისანც აღზრდილას ურისგვი
ღარბით შვილნი მისწავლე.

უკოლად სამღვდელთა გაბრძელ,
ცისკარი მანათობელი,
მე განისვენებს უძრავათ,
ანა ჩვეულებარ მსობაველი!

ან ისმის ცსოკელს მყოფელი
დღეს მისი სიტკუა მჭუნარე,

*) წავითსულაა დასაფლავების დღეს.

პარსკვლავი ჩაქვარ, პართევლთა
წველიად გზის სსივ-მოძიებისა რე.

საღისის ერთხელად გარდაქმნის
მიზეზი ქრისტეს რწულია,
და, თუ ეს რწული სუსტათ რწამს,
ყოველის მისრით დასტურდება.

დღეს რწულის თავი დაგვარეთ:
მოძღვარი ქრისტეს მცნებისა,
რწულის ბეჭედი, სიმტკიცე
ეროა-საღისისობისა.

დაგვარეთ, ცხოვრების სიდათ
და ზეცის კიბეთ საწამი.
საგრძნობელია დღეს ზეერთვის
და საკვალა ეს წამი.

ყოველად სამღვდელია! ცხოვრების
დღენი აჩრდილებს ქრებთან,

მაგრამ საქმენი კეთილნი
მუდამ, უგვლავთ შთებან.

შენს სსოგანს უგვლავ ჰყოფს შენი
ქეიროფანი ჭადაგებანი,
სინოცის დარსოგვლავთ
სამწესობის თავდაგებანი.

ერის ზნეობრივ წვთინისათვის
შეურყველი მსენობა,
მათი გონებრივ წინ სვლისთვის
უსაზღვრო მიღება მძლეობა.

სუსტი ვაღამი ვერ აღწერს
შენს ღვაწლს ათასგვაროვანს.
სრამს შენგან აღსრულბუღლას
გერ დასდებს მსჯავრსა ვეროვანს.

მაგრამ, პართეული სანემღე
პართეულობს მართონცხუელი,

მანამ მათს გულის დანთქა
ვით ხატი დასვენებულა.

უგანასენელ გთხოვთ: დაგკლოცა
გაგურთხე ჩვეულბრთვით,
ნუ მოისხენებ ჩვენს ცდომებს,
ცოდვილნი, ჩვეუნი სვილნი ვართ.

შენ გხურდა სწორ გზაზე გშველა,
ჩვენ მიხვდ მრუდით ვეილოლით!
მაცრათ გვამხელდი საივსა,
ჩვენ კვლავ საივს ვრდილობდით...

სხვა მრთვლ ბევრი ნაღველი
შეგასვა მრუდე სოფელმა,
ბევრს სხდე, ბოლას საწურთომ
დაგლიდა დაუნდობელმა.

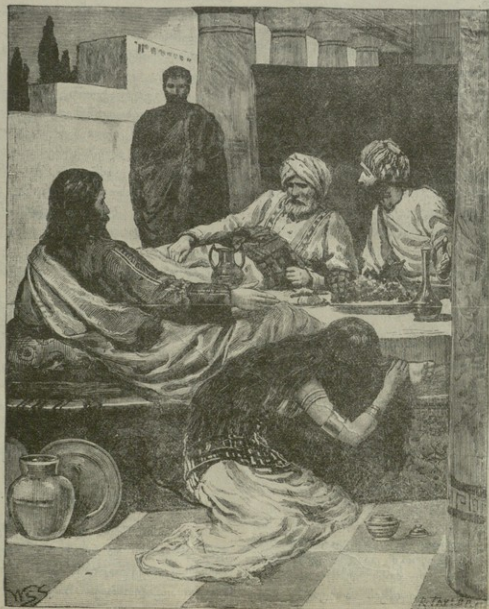
დიდებ უგვადე ვოფილსა
შენს ხასელს, შენს ღვაწლს ნიჭიერს!
ვედრე ღმერთსა, შეგვიინდოს
ვითარცა ვათა მიწიერს.

ოღეს ხსვირი ხარხრემდეს
შეგინას თთხვ გუთხითა,
ჭრისტე მოვიდეს შორეთ
დიდვიით მით უხვითა,

მსჯულათ დაჯდეს ცოჯა მდღეს
არსკვდეს განთლგებულა,
ჩვენ წარგადგინე თის წინ
უძვიკლოთ, განმართლებული,

და არე მცნობავს, იესოს:
ჯაჯა შე მონა შენიო,
და რომელ მომეც სამწყსითა
ჯაჯა ეს მუნა ჩემითა“.

რ. სჯობელი.

მოუხდა ღვდკაცი, რომელსა აქენდა ალობასტრი ნელოსცხებელითა მრავალ

სხვა-და-სხვა ამბავი.

ართებლობას გადაუწყვეტია დააარსოს ქ. თბილისში სამეურნეო სასწავლებელი საშუალო ტიპისა. სასწავლებელი მუშაილის ბაღის შენობებში იქნება მოთავსებული.

* *

ენშიაძინიდან სწერენ ვახ. „არძაგანკს“, რომ ამ დღეებში ენშიაძინის მონასტრის ახლოს უპოვიათ მიწის ქვეშ სახლი, რომელშიაც ყოფილა დაცული 975 სხვა-და-სხვა ჭურჭელი. მეორე დღესაც უპოვიათ 345 კიდევ იმგვარივე ჭურჭელი. ეს სახლის ავეჯი სულ ძველებურია და უკეტესი ნაწილი არის სპილენძის ლანჯრები, სანინები, ქვაბები, ჯაჭვები და სხვა რკინის ნაჭრები. აუარებელი ხალხი დაიარება მათ გასაშინჯათ.

* *

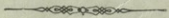
შემოსავალი საჩუღმწიფო ტყეებისა 1895 წ. ყოფილა, როგორც ჩანს თბილისის გუბერნიის სახელმწიფო ქანებათა სამმართველოს ანგარიშიდან 245,000 მან. წინა წლებზე 40,000 მანეთით მეტია.

* *

ჩვენ მივიღეთ სახალხით გამოცემული მე-8-ე წიგნაკი: ამბავი „შალვას ნანახი ხატი“ და პოემა „მოხუცის ნათქვამი“ ვეჯა-უშაველასი. სასურველია ხალხთან დაახლოებულმა პირებმა გამოთქვან თავიანთი აზრი, თუ რამდენათ აკმაყოფილებს ამგვარი წიგნაკები ხალხის მოთხოვნილებას.

* *

ბაქოში გამოუციათ ბ. ტაგვიის ხარჯით ლეონ ტოლსტოის ცნობილი კომედია „პირველი არაყის გამოხზვლი“. კომედია უთარგმნია თათრულათ ბაკოელ მასწავლებელს შ. განიევს. წიგნაკს უფასოთ აერცლებენ მამადიანთა შორის.

საყურადღებო ამბები.

ა. კანკა. 3 მარტს ადგილობრივი ერთ-ერთი საუკეთესო სასტუმროში განჯის გუბერნატორის კანცელარიის მოხელეებმა გაუმართეს გამოსახთხოვებელი სადღიო თავის პირუთენელ უფ-

როს, ამავე კანცელარიის მმართველს, ბ-ნ ალ. სარაჯიშვილს, რომელიც ამ ვაშთ აქაურ საგუბერნიო სამმართველოს „სოცეტნიკათ“ იქმნა დანიშნული. ამ ნადიმზე საპატიო სტუმრებათ მოწვეულნი იყენ განჯის გუბერნატორი თ. ა. ნაკაშიძე, რომელიც ავთმყოფობისკამო, სამწუხროთ, სადილს ეერ დესწრო, ვიცე-გუბერნატორი ბ-ნი გ. იაკობსონი, და სხვა წარჩინებული პიონი.

ორ საათზე სასადილო ოთახში შემობრძანდა თვით ბ-ნი სარაჯიშვილიც ორი დღეუტატიოთოთ, რომელნიც საზოგადოების მიერ მისად მოსაყვანთ იყენ გაგზავნილი, და ცოტა ხნის შემდეგ სადილიც გაჩაღდა. სადილმა, მზიარულათ ჩაარა; ეს მოსალოდნელიც იყო, რადგან ალ. სარაჯიშვილი ყველასათვის საყვარელი პირია. სიყვარულის და პატივისცემის დამსახურება კი შეუძლია მხოლოთ მას, ვისიც გულში სიმართლის დამპირი დეივის, ვინც მხოლოთ კეთილ და სწორ საქმეს ემსახურება და არა პირადობას. ამიტომაც გრძნობით წარმოთქმულ სიტყვებში ნათლთ იხატება წუხილი: დიახ, დღეს ვშორდებით არა მარტო სწორს და პირუთენელ უფროსს, არამედ მოსიყვარულე მძას, ამანანს და მგვობარსო. სადაღზე წარმოთქვა სიტყვა აგრეთვე ბნმა ვიცე-გუბერნატორმა, რომელმაც სხვათა შორის დაახლოებით შემდეგი განმარტა: მე როგორც გხვადეთ, დიდი პატივისცემა და სიყვარული გქონიათ „ჩენი ალექსანდრე ივანისის“. თქვენთვის, რასაკვირველია, საძნელთა ამისთანა პირის მოშორება, მაგრამ ამასთანვე მასაც ნუ დაივიწყებთ და დარწმუნებული ბრძანდებოდეთ, რომ ჩვენც არა ნაკლებ თქვენზე გვიყვარს და კიდევ უფრო მეტათ შევიყვარებთ იმ ალექსანდრე ივანისს, რომლის ჩენს წრეში საერთო უღლის საწვეათ შამოერთებს ასე მოუთმენლათ მოველოდითო. სხვა სიტყვებში აღნიშნული იყო აგრეთვე, რომ ბ-ნი ალ. სარაჯიშვილი არა მარტო იშვიათი მოხელეთავანია, არამედ დირსეული მამულიშვილიც, რომლის მოღვაწეობას არა უკანასკნელი ადგილი უჭირავს ქართულ საკრიტიკო ლიტერატურაში.

საზოგადოება საღამოს შვიდ საათზე დიდათ ნაშიამოენები დაიშალა.

ს. ყუძისთაველი.

* *

დ. სონი. წელს აღარ დაიშალეს აქაურმა აქკარ ჩარჩებმა“ და ჩამოხიდეს აბრეშუმის თესლი რომელიც საექვია, რომ კარგი იყოს. იმედი გვაქვს აქაური ადგილობრივი ბოქაული ყურადღებას მო-

აპრობს და არ გააყიდენებს შემოწმებლათ თელსა.

როგორც ვაღმოგვცა „მეზარეულმეთა პირველ ამხანაგობის“ მმართველმა, მას ექნება ნამდვილათ შემოწმებული და სალი თესლი სამი ათას კოლოფამდე.

5 მარტს, ს. ქუბში, ამ „ამხანაგობას“ თავის საკუთარ სახლში ქონდა წლიური კრება, წაიკითხეს ანგარიში, რომელმაც ნათლათ დაგეგნა მთელი წლის წარმოება; კრება დიდი სიხარულით დაიწყო.

ამ კრებამ დაადგინა სხვა ადგილებშიცა ვაერცელოს თავის წარმოება და კიდევ დაბეჭდოს მეორე ათასი წილის ბარათები. დიდი ალტაცებით მადლობა ვაგუცხადეს „ამხანაგობის“ მართველს ბ-ს წერეთელს. ხალხი ბევრი დასწრო, მაგრამ უფრო მეტი იქნებოდა რომ წვიმას არ დაეშალა.

გასივრა გუბელი.

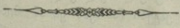
* *

ჩვენ მივიღეთ შემდეგი წერილი:

მოწყალეო ხელმწიფე: ქალბატონო რედაქტორო!

ამ წლის იანვარსა და თებერვალში თოვლიმ მთელის ზუგდიდის მახრის მცხოვრებთ დიდი ზარალი მისცა და იმსხვერპლა რამდენიმე კაცი. თოვლის ქვეშ არის დამარხული 52 სული ორივე სქესისა და ურიცხვი საქონელი, სიმინდი, ჩაღა, თივა და სხვა. მცხოვრებნი უკიდურეს მდგომარეობაში არიან ჩაკვირულნი. ქუთაისის სამხედრო ვეტერნატორის ვანკარეულებით დაარსებულ იქმნა ადგილობრივი კომიტეტი დაზარალებულთა დასახმარებლათ. თანაზმით დადგერილების აღნიშნულის კომიტეტისა, მოგმართათ თქვენ, მოწყალეო ხელმწიფეო. და უმოარჩილესათა ვთხოვთ მიიღოთ თქვენს რედაქციაში ხელის მოწერა შემოწირულობათა ვაჭარებულთა სასარგებლოთ და შემდეგ შემოწირულობანი ვამუშავებთ დ. ზუგდიდის მახრის სასამართლოში.

დაუშთები გულისხმად თქვენი პეტრიცისძეული თავმჯდომარე კომიტეტისა, ზუგდიდის მახრის მმართველთაგან და დასაქმებულნი.

ორიოდე სიტყვა განხვეწებული ვაბრიელ ეპისკოპოსის შესახებ.

1895 წელს მძაგვლს გაჭრა თვისი ბრჭყალები, მძაგვლს ავტოვია ცხარე ცრემლები და მძა-

ვალ მამულისთვის სასარგებლო შეიღებს გაუთხარას სანძრე და გამოსაღმა წუთისთავებს. ვინც აქ დაერხით, გულ-სულ დაკრფილი გვედრებოდათ დემონს, რომ აუშორებია ჩვეგან ეს სასარგებლო და გუტანელი წელიწადი და მომავალს შეეცდებოდა ჩვენი შექარება მსიარულებათ. მაგრამ ამოილა: — ნათქვამია: აივას გაუგებრე და უის შევეგებრე. სწორეთ ეს ანდაზა ავიხდა. დადგა თუ არა ახალი წელი, გამოვადი გირი და მწუხარება აღარ გავგებარ, მან ისმარა ენერგიული ღონისძიება და დასერგული შევლის მაგიერ მატრი და სანტივი სასუველი მოგვეგება, გამოგებათა წარსულ წელს და თითქმის ვიბრით თუ გუბერად: ამა შენ და ამა შენ. თუცა წარსულმა წელმა ნიაღვრებია ავტოვია სული ნამუშავარზე სივრცელის იმედი მოგვამო, ახალი წელისადი არ ჩამოგნა მას. ამან სულ სხვა სასუველი იხება ჩვენი დასუ. ევლადე თოვლით აგავსო და ერთსაშით სასტიკი თა-ზრის დაგება: მოგვისაო გუბი, ჩავიკეტრას სასულები და სხ. რაც შეეწება სიკვდილით დასუსს, თუცა წარსულ წელს არ დაუწრია სიკეთე, არც ახლამს შეგებარადა, გადასტრას კიდევ დაფარა მთელი საჭრთველო გოვოსი შექარით და გამოგვლითა სულიდან ყოველად პეტრიცისანი, მამულისთვის თა-განწარული, მშრომელი, მოსახლლე ობოლთა და ჯივითა, ზნეობისა და კაცობრიობის აღმადგენელი დაუდალავი მღვდელთ-მთავარი მამა გაბრიელი.

განხვეწებული იყო ერთით ერთი მაგალითი, რომელიც ჩვენითვის სატება იყო სითავადობისა, შრომის მოუკარეობისა და დევისისა და ერისადმი საუკარულიის. ის მსასუშრება სიამოთვეს, დგინალ ყოველ გერ შურისძიებას და ავ გაცოპას, არ აჩვევდა ყურადღებას გარეგან სიმშენიერეს, ამოსეზოდა სადათ, როგორც უბრ:ო მწირი და მსასველი, განსაკუთრებით საშინაოთ, სწირათ გერ წარმოადგენდა, რომ ის მამა ვაბრიელი იყო. ი, ტემპირიტი მაგალითი, რომელიც გვიმტკიცებს მას თავდასაღობას.

ერთ შეგვიერ გაზფხულის დღეს ერთი მოსწავლე თავანი, რომელსაც ქონდა სურვილი გაეცნულიყნა სწავლა-განათლებას და გაეგონა, რომ მამა ვაბრიელი შეშწილას აძლეს ამ მსრით უველასო, მოვიდა მამა ვაბრიელთან სათხოვნელთ. მოსწავლე ავიდა სახლის ბაღოვრზე თუ არა, უვერათ წამოგარდა გვეურთელა ქოფევი. ამ მოსწავლეს ისე ეშინოდა ძაღლისა, რომ, თუ ძაღლი სადმე ეგულებოდა, იმ ქუჩაზე ადარ გაივლიდა. შიშისაგან ზარ-დაცმულმა მოსწავლემ გერს მოახყენსარა, უნდათ ასტა გრძელ სკამზე და ივიდან მორთო საშინელი ღრადი: მაშველთ, ძაღლებმა შეშწილასო. ამ ხმაურისა მამა ვაბრიელმა მოჭკრა ყური და იმწამვე იქვე განდა. მას ეგება ძველი პანაზისის ახალესი (კაბა), თავზე ეხურა ტყელაური ფეფახი, წელზე ქჭონდა შე-

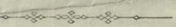

მორტუელი გრძელი ფოქიანნი სარტყელი და ფეხ-
 პზე ეგვა ძველი ქოშეი. დინასს თუ არა უმარჯულმა
 მამა გაბრძელი, შესასხა: „ბერო, რას განგრძობს, მ-
 მამორე ძაღლი!“ ამდროს მამა გაბრძელი მიუხლოვდა
 უმარჯულს, ძაღლი მოსმარს და დიმიდილი უთხრა: „მა-
 მოდი, შეიღო, ნუ გეშინია.“ უმარჯული განკლდით ჩა-
 მოვიდა სკაიდან და უთხრა მის წინ მდგომ მამა გაბ-
 რძელს, რომელიც მის მოსამსხურე ბერი ეგონა. „მა-
 ტონი, შინ ბრძანდება? გაბრძელმა ჰქითხა: რა საქმე
 გაქვს? უმარჯულმა მიუგო. „ცოტა რამ სათხოველი მქე-
 სო და, თუ შეილება, მოასხენეთ.“ გაბრძელმა მიუგო.
 „მინდ მითხროთ, რა თხოვან?“ მოსწავლეს გული მოუ-
 ვდა და უთხრა: „რა შენი საქმეა, ბერო, რატო მჭებს
 სათხოველი!“ შენ გუგუნებია შეიდა და მოასხენეთო.“
 გაბრძელს დიმიდილი მოუვიდა, უმარჯულს ხელი დააფა-
 თაზე და უთხრა: მე ვარ, შეიღო გაბრძელი, რა საკვირ-
 ველაა, მოსწავლე იმ წამსვე გუფ მდგომარეობაში ჩაგ-
 და, ზოდიშით ფეხ ჰქეშ ჩუუარდა მამა გაბრძელს და
 ხელეპზე ეამოდა. მამა გაბრძელმა უმარჯული ფეხზე წა-
 მთაყენა და მიიწია ოთახში, სადაც მოსწავლეს მრავალი
 უქადაც და შეიდეგ კამეოთელი გასტუმრდა.

აი, ასე თავდაპირველი იყო განსწავლული, უკვლახ-
 თვის შემდეგ, პატრის მტრული და მიძღუბა. გაუმადარმა
 სიკვდილმა მოგატარა იგი...

ნეტარება მის ნათლით შემოსალ მარჯვენას და
 საუკუნო განსვენება დაუციწურ მღვდელ-მთავრს...

ა — სი. სომ — აი.

ზ ა მ თ ა რ ი.

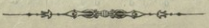
(კუმდები ჩუ საუკავალ მასწავლებელს ავ. პ. რას — იეს).

ოჰ, ღმერთო ჩემო! რა რიც გრძელდება
 ეს დაწვეული ცეცხლი ზამთარში!
 სიცივისაგან თვალთ მიმწვლდება,
 გულზედ მაქვას ხალკული, ძმარა.

მრდვი დუნდება, სისხლი მიშრება,
 ვგრძნობ — ასეაო არის აღსასრულადა,
 მაგრამ გინდ მოკვდე, არ შევიფრება,
 თლონდ მოვიდეს გაზაფხულა!..

მცოცხლებელი მისი სხივიანი
 სამარჯვად კი ჩამომწვდება
 და მაშინ ვიგრძნობ, რომ მომკვები
 სისხარული ეპს ღისუკიანი...

ბ. დავითაშვილი.

ნ თ შ ი.

(მოთხრობა)

არეთუბანში, ბუყიანთ სახლის მხრიდან
 ორბელიანთ სახლებისკენ რომ ვაივლით,
 მარჯვნივ ივრო ქუჩას დაინახავთ, რომელიც
 მტკვარზე ჩადის. მტკვრის ნაპირი აქ დაქანებული
 სალი კლდისაგან შედგება. მდინარის ტალები კარგ
 მანძილზე ასეველებენ ამ კლდეს. არ ვიცი, ახლაც
 არის იმ ადგილას მორევი, თუ წყალმა წალამა, ად-
 რე კი იქ საკმაოთ დიდი მორევი იყო, რომელიც
 მლორეთ ტრიალებდა, დიდ ადგილას უვლიდა გარს,
 შუაში ღრმით იხვევდა წყალს და აქობაჩაჩებდა. მორ-
 რევი ხარკ სიტყვის უშვებოდა გარეთუბნელ და-
 რის ხალხს.

ეს ხელმოკლე ხალხი მოსახლეობდა ენქის
 მოედნიდან დაწყებული ორბელიანთ სასახლემამდინ.
 ისინი ძალიან ეტანებოდნენ ამ ადგილს, რადგან ბა-
 ზარზე და წყალზე ახლო იყო, შუა ქალაქი ზედ ეც-
 რა და თანაც აქ ძველი შენობები იღვა წყლისა და
 გომეზით დაყოფილი, რომელიც იათ ფსათ ქირაე-
 ნებოდნენ. მარტო შვიკა-და-შუკ თუ ერთი დიდრონი
 სახლები. კიდევ იმისთვის მოწონდათ ეს უბანი, რომ
 აქ ერთბიირი ზაღბი სახლობდა, ცხოვრება უფრო
 სოფელურათ ჰქონდათ მოწყობილი, ყველამ იცადა
 ერთმანეთის გარემოება, ერთმანეთის აე კარგი და გა-
 კრებაში დაუხმარებდნენ არ დატოვებდნენ არავის.
 ბერჯულ მინახავს, რომ ღარიბ ოჯახს უფრო მეტ
 ქირის ვალება უმჯობინებია სხვა უბანში ვადასვლას.

— გაჭირება რომ დამადგეს რამე, ვიცი მაინც,
 მეგობრები ხელოს მომავსდინან; სხვა უბანში აბა ვის
 მივადე ვარს? უთქვამთ ამისთანა შემთხვევაში.
 გარეთუბნელები უმეტეს ნაწილიათ ქალაქის
 გარშემო სოფლებიდან იყვენ ჩამოსული. როცა
 ოჯახი ჰკარავს უფროს და ვეღარ უძლებდა შინ-
 დარს, ევენას, საქონელს და სხვა სოფელურ საქმეს,
 მაშინ ქვიცი სოფელში მინახა შლის, ქალაქს მია-
 შურებს რომ ყმაწვილების შაგირდანიოთ და თავისი
 ხელსაქმით თუ ფეხზე გარჯით იცხოვროს, — მეტად
 რე მაშინ, თუ ქალი ქალაქიდან არის სოფელში გა-
 თხოვილი. ვაგები წამოესწრებიან ამისთანა ხალხს —
 ცოლებს ხშირათ თვანიოთ სოფლიდანვე უთხოვენ,
 ქალები წამოესწრებიან — ქალაქის მუშა ხალხს აძლე-
 ევენ. ხომ დლიური შრომით ცხოვრებენ, მაინც ცო-
 ლობენ სოფლებებზე მაღლა დაიჭირონ თავი; ხან-
 დისხან კიდევ დასცინიან სოფლებებს, თუმცა თი-
 თონ მარტო სიღატაკით არიან იმათზე დაწინაურე-
 ბულები და თვადი სოფლისკენვე უჭირავთ.

აი ამ ღარიბ ხალხისათვის მოჰქონდა იმ მორავს სიკეთე. მტკვარი რომ აღიდგებოდა და ჭალებიდან ნარიყს მოაქანებდა, მორავი ჩაიხვევდა ამ ნარიყ შენად და კარგა ხანს ატრიალებდა; უფრო მომცრო ტრატები და ნაჩუხები ნაპირზედაც მიჰქონდა. სწორეთ ამ დროს ელოდა ხელმოკლე ხალხი: ჩადიოდნენ წყალზე და იჭერდნენ ნარიყს; შემის ყიდვის ილაჯი რომ არა ჰქონდათ, იმით ითბობდნენ საქმელს თუ წყალს. ამ საქმეს უფრო დედაკაცები და ბავშვები მისდევდნენ, რადგან ვაჭრები სისხამილიაზევე გადიოდნენ სამუშაოთ. ამ გვართვე შოულობდნენ შემას ღარიბ მოსწავლეები, რომელნიც ცხოვრებდნენ გაერთეულხანს რამდენიმე ერთთ პატარ-პატარა ოთხბუხში, არ ჩამოვლიდნენ შეგვარებოდნენ თეთიანსავეთ ღარიბ ოჯახებს.

მტკვარზე ჩასავალ ქუჩაზე, თითქმის მდინარეს პირას იდგა მავდა ძამიაშელის სახლი, ერთი მოგძო ოთახი მიწური ბანიით. სართულს შუაზე შუშაბანადით დახურული დარბაზული სანათური ჰქონდა დატანებული. ოთახი აქედან ნათდებოდა, რადგან ორი პაწაწინა ფანჯარა, რომლებიც ოთახსა ჰქონდა ეზოს მხრივ, კრამიტით დახურული საჩხინით იყო დაჩრდილული და საკმაოთ ევრ ანათებდა ოთახს. პაწაწინა ეზო ფიცრულით იყო შემოზღუდული. ფიცარი ალაგ-ალაგ ჩამავალიყო და აყრილიყო, ეზოს ეგებერთელა ჭისკარი ება, რომელიც თითქმის ახალი იყო, ჯერ წამალიც არ გადასელოდა. ალაყაფის კარებისთვის ზევიდან თუნუქა წვეკრა და თვედაყირა დასმული ლურსამები გაემწკრივებოთ. ეს კარები ძამიაშელიშა მაშინ გააკეთა, თავის რძალს რომ გაეყარა: უნდოდა ნიშნი მოეგო განაყოფისათვის, მაგრამ კარი პატრონსევე უსიგბდა გულს მას აქეთ, რაც რძალმა დასცინა: გაუფთხილდი, მაგ კარებიდან სახლი არ გაგეპაროსო. ცხოვრებული ფიქრობდა სახლიც გაეხლებოდა, ეზოსთინაც კეთიკირის გალავანი შემოერთებოდა, მაგრამ აღარ დასცკლდა: ხარაჩოვლებ მუშაობის დროს გაცოდდა და მოკვდა. დარჩა ახალგაზდა ქერაზი მავდა ცხრა თვის ბავშით ხელში.

ქალმა თავი დაღო და გადასწყვიტა მთელი თავისი სიცოცხლე პატარისათვის შეეწირა; მთელი თავისი იმედი თავის პატარა ნუშოზე დაამყარა. შეეწირი ხელსაქმე რცოდა, მეტადრე ჩიქილ თასკარაის კერა; ჩაუჯდა საქმეს და ისე ინახებდა ოჯახს. ძინელი იყო, ძალიან ძინელი დილით სავამომდინ ქარვის ჩაცქვრა, ან ნემსის წველებდა და თან ყმაწვილის მოვლა; ხანდახან მხნეობაც დღლატობდა ქარიგს და ილაგ-გაწყვეტილს მკლავები უდრებდებოდა, მაგრამ პაწაწინა ნუშოს ღიმილი ისევე ფთვებს უსხამდა დაქანტულს, მხნეობას უორაკცებდა. ჰერი ხომ თავის

ისი ჰქონდა, ხელ-საქმიოაც იმდენს შოულობდა, რომ შეეძლო როგორც იყო ეცხოვრა. პაწაწინა ქალს არაფერი არ აკლდა; დედა თავს ევლებოდა იმას, ციეს ნიავს არ ადენდა, ფარეანასათუ ზედ დასტრიალებდა. მეზობლები რომ შევიდოდნენ და სიყვარულით მოუალერესებდნენ ფაქიზათ შენახულ ბამბის ქულა ყმაწვილს, იმის დედას გული უღიმოდა, სიამაყესა გრძნობდა.

ბეგრს ეკრა მავდაზევ თვალი, ბეგრმა შესაფერმა კაცმა ითხევა ის, მავრამ ქალი უარზე იყო, არა თხევედებოდა.

— ხელობით კი, მართალია, არ ჩამოუვარდებდა ცხოვრებულს, მაგრამ, ვინ იცის, რა ხასიათი დაიჭირა. ვი, თუ ქაზიცი ხელიდან გამომაკალოს, ჩემი ნუშოც შეიძულოს, მომთხოვოს, რომ გული ავიყარო ამაზე, იტყოდა მავდა და სიყვარულით მიუბრუნდებოდა პატარას:

— არა, ჩემო გერიტო, ჩემო ქაბატონო, შენთან არავითარ არა აქვს ხელი, დედა შენი შენ არავის არ დაგაჩაგრინებს.

— აგრე რომ ლაპარაკობ, ქალი, განა არ იცი, რა ლეთისიერი კაცია ნალბანდინათ ნინია, ან დღურგლიანთ ვანუა, ეტყოდა წყენით მაკანკალი.

— რა ვიცი, ქაჯან! ხომ მოგეხსენება გველი გარედან არის ქრელი, კაკი შიგნიდანაო, მიუტებდა მავდა და უფრო მარადთ, თითქო გაჯავრებით, ათამაშებდა ნემსს.

II

გარეთ-უბნელებს დილიდანვე დიდი მისვლამოსვლა ჰქონდათ ერთმანეთში, მეტადრე ხშირათ შედოდნენ მავდა ძამიაშელის სახლში, მხიარულით იყვნენ. დღეს გარეთ-უბნიდან ხარუხუხში მიჰყავდათ გეგენას ძისწული კაკატო და იმის მზადებაში იყო უბანი: არ უნდოდათ ხარუხუხელებს ენახათ იმითი ნაკლულევენება და დედაჩხათ ისინი.

ობოლი კაკატო თავისმა ბიძამ ჩამოიყვანა სოფლიდან. გოგო იზდებოდა ბიძის სახლში, კარგა მოღვრებული იყო, როცა ისევე პერანგა და ფეხშიშველა დარბოდა. ძალიან დაუდევნელი კაცი იყო ეს გეგენა. პატარა ჩამოყვანათ სოფლიდან, ხელობაზე მიეცათ, ათსანარი ხელობა გამოეცეკვა. მერმე ზესიძეთ შესულიყო. ცოლის სიკდილს შემდეგ სამ ოთახიანი ძველი შენობა დაჩრებოდა. ერთ ოთახში თითონ ცხოვრებდა, მეორე ოთახში მღვმერი შვიდი აბაზს აძლევდა თვეში, მესამე ქუჩისპირა ოთახი მანეთინახევრათ ქირავდებოდა. თითონ გეგენას ძილი აწვა სენათ: სულ ეძინა; დღე, ღამე იმისთვის ერთთ

იყო. საქმე ჰირიეთ ევაჯერებოდა. ოთახის ერთ კუთხეში ბაღე, ნესკავები და ტილოს პარკი ევიდა. სახლის ქირა და ეს ბაღე აცხოვრებდნენ იმას, როცა გრაშები გამოეყოლოდა და მეზობლებიც ევლარ მოახერხებდნენ კერძი მიეწოდებოდათ, დაიძვრებოდა ადგილიდან; ჯერ მუხლებზე ხელ შემოხვეული იჯდა კარგა ხანს, უპროთ ვასკეპროდა კედელს, მერე წამოდგებოდა მთქნარებით, ჩამოაღებდა ბაღეს, ვაშლიდა, დაუწყებდა შინჯვას, მთელი საათი ათვალიერებდა; ბოლოს ამოიოხრებდა და გასწევდა მტკერასაკენ. საკეირეელი მარჯვე ხელი ჰქონდა: უთუთო გადებდა პარკს თევზით. მერე ისევე ძილს მიეცემოდა. სოფლათ მამული დაჩინოდა, მაგრამ უპატრონობით ვაეჯერანებულოყო. გეგენა ხანდისხან მოიკონებდა სოფელს, ჩაიცვამდა ყურთმაჯიან კბას, ყაფალიან წაღებს, ტერნოს ახალუხს, შემოირტყავდა ვერცხლის ქამარს, დახურავდა ბუხრის ქუღს და გასწევდა. თავის მამულს რომ ნახავდა, დაიწყებდა:

— კაცო, ე ვენახი რომ გავიტალიებიათ, მიწებს რომ ხან ერთი ხნავთ და ხან მეორე, სახლი რომ სატულალოთ ვაგინდიათ და თანაც ყველა ხარჯს მახდევინებთ, ღმერთი აღარ არის თქვენში? ქვეყანა და სამართალი! გინიღებთ. მე ვიცი ვერ ვიპოვი სამართლის გზას?

— რას გეშართლები? მოქალაქე კაცი ხარ, უხნავ-უთესოთაც კარგათ ცხოვრებ; სახლ-კარსაც რაც შეიძლება თვალყურს ვადევნებთ, თუ შენისთანა ქიხთხუდა ხალხი არ შემოაღვეშველა, როგორ ვაძლევით, ან ღვედღს, ან ერს, ეტყოდა ერთი.

— არა, ევენი მაღახიჩი! მაინც მართალი არა ხარ: ვასკლიხარ სოფელს, აღარც ჰირში ვეარგებარ, აღარც ლხინში. შენისთანა ასაჰყოლო კაცები სოფელს სჭირია, შენ კი ქალაქში დასვირობ, უსაყველურებდა სხვა.

გეგენამ კარგათ იცოდა, რომ სოფლის მამული იმისათვის და ის სოფლისათვის გამოუსადეგარნი იყენ, მაგრამ მაინც ამისთანა სიტყვებით თავმოწონებულო ვადაიყრდა ყურთმაჯებს და უფრო შეუმალდებდა ხმას. ბოლოს მაინც იმითი თავდებოდა საქმე, რომ ასაჰყოლო მოქალაქეს ღვინოს ჩამოახსენებდნენ დუქანში.

აი ამ კაცის ძმისწული მოეწონა ხარფუხელ ბიქს, რომელიც ბუქჯიაშვილის სახლებზე მუშაობდა, და ითხოვა. გეგენა დათანხმდა, მაგრამ ამის მეტი შრომა კი აღარ მიუღია. ამა ტრეტელ-შიშველ გავოს ხომ ვერ ვაისტურებდნენ უხნიდან, მზადებას შეუდღენ. ჯერ კიდევ რამდენჯერმე მიმართეს თითონ ბიქსს, მაგრამ ის მეორე ვეერღზე ვადაბრუნდებოდა ხოლმე და ხერინვას ამოუშვებდა. რა ვაეწყო-

ბოლა? თითონ უბნელები შეუდღენ სამზადისს. ზოგს საცვალი მიჰქონდა, ზოგს კაბა, ზოგს თასარაფი, ზოგს ჩიქილა. ორბელიანთ ყურამდინაც მიალწია ამ ამბავმა და იმათ კარგი შემწეობა აღმოუჩინეს ქალის ეისაც არაფრის შემწეობა არ შეეძლო, ის შრომას არ ჰზოაკვდა. ჰკერდენ, რეცხდენ, აუთოებდენ, ახამებდენ, აცხობდენ. მზითვის მაგდას სახლში აგროვებდენ; რადგან იმას უნდა გამოეჭრა, გამოეწყო, თვალი ეღვენებია.

გ. ბარნოვი.

(მეშველი იქნება)

მესამეცე წლების მოღვაწენი

და

დღევანდელი ცხოვრება.

(თ. რ. ქრისტავის ოუბილეს გამო.)

III *

მეც ისტორიას ჩვენვე ვაკეთებთ, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ყველა შეგნებულ გეკონდეს რას ვაკეთებთ. უუქველათ ამა თუ იმ პირმა კარგათ იცის რას აკეთებს, როგორ მოქმედობს თავის მიზნს მისაღწევათ, აქ ის შეგნებულო საზოგადოება, რომ ამ ერთი პირისავე შედეგობებს ყოველივე ცხადი და აშკარა იქნება. ნამდვილათ ყოველ ასე არ არის, ასეთი მოქმედი პირები მრავალია, ამათი ინტერესების ერთმანეთთან შეჯახება, მათი სხვა-და-სხვანაირი მოქმედობა და აზროვნება წარმოშობს ისტრიას. ამიტომ აუცილებელია იმ საზოგადო პირობების შესწავლა, რომელშიაც თვითვე ული იძყოფება. ამას აღმაინისათვის ისეთი მნიშვნელობა აქვს, როგორც მეომრისათვის მტერთა ხანკის დეთვლიერებას. თვითოეული პირი, ცალ-ცალკე, იშვიათათ მოქმედობს, ის ვისთანმე შეეკავშირებულა, ამათი ინტერესი ერთია და ერთათ მიიღიან. ამით წარმოადგება სხვა-და-სხვა მოწინააღმდეგე გუნდი (კლასი), რომელთა ბრძოლა წერთის მებრძოლო ძალს ატანს ახალ-იარაღებით აღიჭურვოს, შრომა ენერგია განავითაროს და კულტურულათ წინ წაუდგეს. ისტორიის ჩარხი აქ ტრიალებს. ამ მიმდინარეობას ეძღვევა ორი ფორმა: შინაგანი, კლასიური და

*) ის. კვლეა № 11.

გარეგანი ეროვნული, ბრძოლა კლასთა და ერთა შორის. პირველი რაც უნდა ძლიერი იყოს აქვს ისეთი სახლგარი, სადაც მებრძოლნი ერთათ დგებიან, ერთ კულტურულ და ისტორიულ უღელში ემზადებიან. ეს ქმნის იმას, რასაც ეწოდება ერი, ეროვნული ძალა. აქ არის საერთო ფარვალი, ამას გარეთ სხვა ერთა, ამას შიგნით კლასგება, ირველიც კი ეროვნული ძალა, ეროვნული კულტურა, ეროვნული შენობა.

მასხადამე ხალხის განვითარება შეიძლება განიხილოს ორივე მხრივ: განვითარება მთელი ერის საერთოთა და განვითარება თვითიული კლასის კერძოთ. ამათი გამოკვლევა უერთმანეთოთ მოუხერხებელია. ისტორიის ჩარხს კლასთა განვითარება ამოძრავებს, თუ ეს უყურადღებოთ დაეტოვებთ მთელი კითხვა წყადაღში რჩება და ხალხის ისტორია გადაიქცევა მეფეთა და გმირთა ისტორიით. ამ თვალთა ხედვის ისარით გადახედლოთ ჩვენ დღევანდელ მოქალაქეობრივ ცხოვრებას. პოლიტიკურ მხარეს გვერდს აუხევივთ, ვინაიდან „სადაც არა სჯობს გაცლა სჯობს“.

პირველათ განვიხილოთ ჩვენი ცხოვრების ეროვნული მხარე.

ეკონომიურ ასპარეზზე დღეს მართანი აღარ ვართ, ჩვენთან ერთათ მოქმედებენ სხვა-დასხვა ტომის ხალხი. ესენი ერთსა და იმავე ალაგას ერთმანეთს მცოდნებიან, თვითიული მიიღებენ საკუთარი ინტერესებისაკენ, ხოლო ყველანი ქართველობის ზურგზე გადადიან. მათ შორის ბრძოლა, თუ რომელი უფრო ვაბატონდება ადგილობრივ ხალხზედა. ერი ეკონომიურათ განვითარებული განვითარებულია კულტურულათაც. ცხადია, ქართველობის კულტურული კითხვა ეს მისი ეკონომიური კითხვაა. ამ გზაზე ის გამოვიდა, მაგრამ წინ დაუხედვენ უკვე ამ გზაზე გამოსული და უკეთ შეიარაღებულნი. აი აქ ბრძოლა ატყდა, ბრძოლა სამკედრო-სასიკოცხოთა და საქირაა ამის გავება.

ჩვენში მოქმედობენ სამა ხალხისნობის წარმომადგენელინი: სომხები, ევროპელები და რუსები. გავარჩიოთ თვითიული ცალ ცალკე.

სომხები. მას შემდეგ რაც სომხეთის სამეფო დაეცა, მტერთა მიერ დევნილი სომხები განიბნენ სხვა-დასხვა ქვეყანაში. მათ სიბოლოებს ერთათერთი საქირტიანო სახელმწიფო იყო ფეხზე და, რასაკირველია, აქ თავ-შესაფარი უნდა მოეძებნათ. ისინი თავიდანვე საქართველოს ეტანებიან, სადაც დახმარებას, პატივს და მფარველობას პოულობენ. სომხების პირდაპირ ინტერესს შეადგენდა საქართველო ძლიერი და მტერთა თავ-ზარ დამცემი ყოფი-

ლიყო, რადგანაც ორივეს ერთი და იგივე მტერი ყავდა. გამძლეებულ საქართველოს შეეძლო თავის საზღვრებში გადმოსახლებულ სომხებისათვის უკეთ ეზრუნა და სამშობლოში დარჩენილთა სტირვარანი შეემუდებლებია. ამისათვის სომხება სახელმწიფო საქმეებში მხურვალე მონაწილეობას იღებდნენ. ისინი იყვენ სარდლები, კარის კაცები, მელიქები, ელჩები და სხვ. მეფენი საიდუმლო საქმეების გაწყობას მათ ანდობდნენ, აქედან ცხადია, სომხებს ნდობა და პატივი დიდსახურებითა და მასხადამე სახელმწიფოში გაულენაც ჰქონებოდათ. ამის მიწეში ერთი ის არის, რაც ზეით ვთქვით, ძლიერი საქართველოს სომხობის სარგებლობას მოასწავებდა, ხოლო მეორე მიწეში ის უნდა იყოს, რომ სომხები როგორც ეკაჟანი და ფულიანი საქირანი იყვენ მთავრობისათვის. მეფეს და სხვა დიდბულთ გაქირების დროზე შეეძლოთ მათგან ფულის სესხება. სამავიეროთ ისინი მფარველობას უწევდნენ. ყველა ჩვენი მეფე, ეკაჟრობის ინტერესი იცავს, ეკაჟობას კი ქართველი არ მისდევს. საიდან წარმოსდგება ეს? უტყველია, ეკაჟრობა არ იყო საპიტოა ხელობათ მიჩნეული და თუ ეკაჟობის წარმატებისათვის მაინც მეცადინეობდნენ, ამას ხაზინის სარგებლობა მოითხოვდა. ამ მხრავაც სომხების ინტერესი იყო საქართველოს ინტერესი. ძლიერი მთავრობა უფრო კარგათ დაიცავდა აღებ-მიცემობას შინაგან და გარეშე მტრებისაკენ ვინემ უძლოური.

ვიმეორე, სომხობის ეროვნული და აღებ-მიცემობითი სარგებლობა მოითხოვდა საქართველოს გაფართოებას და გაღონიერებას. მაგრამ, როცა დაუძლიერება და სიძაბუნე შეეპარებოდა, მაშინ კი სხვაგან უნდა ეძიათ მფარველობა. სომხებს მხოლოთ ორი გზა ჰქონდათ: ან თვით — არსებობა აღდგინათ და ან უტოლა ხალხს შეჭარებოდა. პირველისთვის ღონე არ შესწევდათ, ხოლო მფარველი ასეთ არაფერ ღონის ძლიერი უნდა გვაყავს. სანამ საქართველო ამ როლის ასრულებდა, მანამდე სომხებსაც მისი მზახე უნდა დაეკრათ, ხოლო როგორც კი ამ როლის ასრულებას ვეღარ შეიძლებდნენ, სომხებიც უნდა გადადილობოდნენ, რადგანაც სუსტი მფარველი მათ ანგარიშში არ შედიოდა. მეორეს მხრივ, ქართველ მთავრობას ყოველთვის შეეძლო თავის საზღვრებში უტოლა ტომთა მოქმედება აღლაგა, როცა ეს საქირა იქნებოდა. ასეთ ღონეს დღეს დიდრონი სახელმწიფონიც მიზაძევენ ხოლმე. დღეს რომ ქართველობას საკუთარი პოლიტიკური ძალა ჰქონდეს უტყველოთ ესეთ ზომებს იხმარდა სომხობის წინააღმდეგ, რომ მით თვითონ გამაგრებულიყო ეკონომიური ნიადაგზე. ცხადია, სომხობის ინტერესი იყო ასეთი

დამტკიცება არ გადალობებოდა საქართველოში
ჯერ კიდევ მე-XVII საუკუნეში ცხადეთ სომხებს
და ქართველ მთავრობს შორის შეტაკებას. მაგ.
ბეგი-შირვანის მმართველ — იბრაჰიმ-ხანმა ორ სო-
მხეს ფული შეესხება, ამით კი არ ასესხეს, სამაგი-
ეროთ ხანმა ძალათ წაართვა ქონება. სომხები მეფე
ერეკლესთან წამოვიდნენ საჩუღოათ. მეფე მოკაც-
შირე ხანს უფრო პატივს სცემდა ვინემ ვილაც ვაქ-
რებს. „ირაკლიმ არამც თუ უპატრონა მათ, არც კი
ინახულა ისინი. ამას დღი გველენა ჰქონდა სომხე-
თის ხალხზე და მის ქათალოკოს ლეკაზე. ამას შემე-
დის იმათ სულ სხვა გზებს მიმართეს, რომ თავისი
ხალხი უზრუნველ ყოფილი გაეხადათ“. (ბუტკაეის
წერილებიდან „კალი“ № 39, 1895 წ.) ასეთი მა-
გალითი უშეკველათ ხშირი იქნებოდა და შეუძლე-
ბელიც იყო არ ყოფილიყო მაშინდელ მღვდმარეო-
ბაში. თუ კი მეომარ ქართველს ყოველ დღე სარ-
ჩო-საბადებელს ართმევენ, რა გასაკვირველია ვაჭარ
სომხისათვის ხანდახან წაერთმიათ.

ამ სახით, სომხობის ინტერესი მოითხოვდა ასეთ
დამდებლეთულ მღვდმარეობიდან პირველ შემთხვე-
ვისთანავე გამოსულიყვენ. ასეთმა შემთხვევაშიც არ
დაივიანა. ჩვენს გვერდზე ამოკიმა ძლიერი სახელ-
მწიფო — რუსეთი. სანამ მისი საზღვრები ჩვენგან
შორს იყო, მანამ სომხებიც ძალა-უნებურად საქართ-
ველოთი უნდა დაემაყოფილებულიყვენ. მაგრამ, რო-
გორც კი საზღვრები მოიწია, მოგვიანბლოდა, მისე-
ლა-მომსელო ცოტაოდნათ გაადილდა, მაშინ სომ-
ხებს დაულონა მიეცა თავის-თვისათვის უფრო
რიკიანათ ეჭრუნათ. და აი საქართველოს დაცემის
ისტორიაში ისინი შესამჩნევ როლს თამაშობენ¹⁾.
„მიერიდან, განავრძობს ზემოთ მოყვანილი წერი-
ლის ავტორი, ასტრახანის არხივისკოპოსმა იოსებ
არლუთაშვილმა ითავა თავის უბედური ხალხის შე-
მწყობა. იმან განიზრახა, იმპერატრიცა ეკატერინეს
მფარველობა მოეპოვედინა დაბაგროვ სომხის ერზე,
მეორე მხრით ენმიაძინის ქათალოკოსმა ლეკამ ასი
ათასი მანეთი მიართვა ალა-მამზად-ხანს სამხედრო
ხარჯათ, როცა იგი საქართველოში შემოსევას ემ-

ზადებოდა იმ გამძახებით, რომ იბრაჰიმ ხანი და მე-
ფე ერეკლე აეკოო. თვით სომხების მელოქებმა მგჯ-
ნური და აბო შერქენ ალა-მამზად-ხანის მოწინავე ჯა-
რის წინამძღოლნი. ალა-მამზად-ხანი დღი სიამოვნე-
ბით დაპირდა ყარაბაღის მელოქებს იბრაჰიმ-ხანის მიერ
ჩამართმეულ ადგილ-მამულების დაბრუნებას და
თვით საქართველოში სომხების ვაბატონებას. აი,
ამის გამო სომხების მელოქებმა საიღუფლო კაცნი
დაიჭრეს მეფე ერეკლეს მღვიანთან თ. სულთან
თუქანიშვილთან და იმის შვილ ქოსთან, აგრეთვე
იოსებ ყორღანიშვილთან, რომელიც იყო ირაკლი
მეფის მემკვიდრის, გიორგის, შინა ოჯახის გამგე:
„ამათ შეიხებით მეფეს განუყენეს გავლენიანი კა-
ციბი. (ი. ხ.)“. საქართველოში სამი დღეარული და-
სი იყო, მოგვითხრობს თ. ალ. ჯამბაყურიან-ორბე-
ლიანი, წინააღმდეგი მეფის ირაკლისა: პირველი და-
სი სომხებისა, რომლებთანაც სომხების არა-
ნურთოს (მასკუან ოპტიკატები, ენმიაძინის პატ-
რიარხი) იოსებ არლუთიანს შეერთება ჰქონდა რუ-
სეთიდან. ამ სომხების დასმა ყოველი საქართველოს
აზმავე კარგათ იცოდა და სამეფოს სახლისა, რო-
მელთაცა ყველგან ჩუმი ავენტები ჰყვანდათ; თე-
თან ზომ თავისით საქმობდენ და იმ მეფის ირა-
კლის უქმყოფლო დასაც ძალიან ხელს უშარბოე-
დნენ, მეფის ირაკლის დალუპაში... როდესაც მეფე
ვახტანგი და ბაგრატიონი ბაქარ (მეფე ვახ-
ტანგის შვილი) რუსეთში გადაიცილენ, მას უკან
იმათ შიადგილეთ არაწურთი იოსებ არლუთიანი იყო
საქართველოს დასალუპათ და დაღუბა იმან იმ ზო-
ვიერთის სომხებითა საუფლებამდინ და სხვ. (იხ.
წიგნაკი: „ალა-მამზად-ხანის შემოსევა თბილისში“).
აი ასე მოქმედობდენ სომხები, ამას მოითხოვდა მათ
წარმატება, მათი მერმისი. ეს მათ კარგათ შეიგნეს
და თვითონ ქართველობის დახმარებით ჩინებულა-
თაც შესარულეს. სომხებმა ქართველი მთავრობის
შემწეობით საქართველოში ქონება შეიძინეს და ბო-
ლოს ამავე ქონებით იმავე მთავრობის დასაცვბათ
კაცებს იქრთამევენ. სანამ საქართველოს თვით-
არსებობა მათთვის სასარგებლო იყო ისინიც მხარს
უჭერდნენ, როცა ეს მათთვის სასარგებლო აღარ
იყო, ორბო გამოუთხარეს. ასეთთა გზანი ისტორიისა!
ყველა ორი მხოლოთ თავის ინტერესს იცავს და ვე-
რ იმ ერს, რომელსაც თავისი ვერ შეუწვია!..

აი ესე თუ იხე საქართველომ შესწევტა თვით-
არსებობა, მოიშალა პოლიტიკური კარტიდან. დაღ-
ვა მეტწამებტ საუკუნე.

¹⁾ შეიძლება იტყვოს, ჰართველებც ასეთ როლს
თამაშობდნენ, სრული შეშინებით, მარა აქ ჩვენ სომ-
ხებზე გვაქვს ხასი. მეორეთ, ჩვენა აზრი სრულიათ არ
მოთხილეს იმას, რომ შეუჭველათ თვითვეულ სომხის
ჰართველობას წინააღმდეგ ემოქმედან. ჩვენ ვამბობთ:
ასეთი აიყო მათი საყრო ინტერესი, სოფლი რამ-
დენათ თვითვეულ სომხისს ეს შეაგონა ეს ვადევ სხვა
კითხვას, კერძო და საზოგადო ინტერესი ხშირათ ერ-
თი და იგივე არ არის...

წიგნაკიდან
(შეიგნა ვენისა)
გეგმატორ-გამომცემელი-ან. თ.-წიგნაკლისა.